

κότητα, το χάος και την έρημο...», υπογραφή *antifa str*, αναρτήθηκε σε τοίχους της Αθήνας τον Ιανουάριο του 2009, και το

κείμενο κατάληψης αντι-info cafe στο <http://anti-infocafe.blogspot.com>, 14/1/2009.

5 Βλ. «Το πλήθος της μεταπολιτικής στους δρόμους της Αθήνας...», ό.π., σ. 27-28.

ΤΑ ΝΕΑ ΔΕΚΕΜΒΡΙΑΝΑ Ή ΤΙΜΩΝΤΑΣ ΤΟ ΟΝΟΜΑ*

ΚΩΣΤΑΣ ΔΟΥΖΙΝΑΣ

Λίγα γεγονότα [events] στην πρόσφατη νεοελληνική ιστορία έχουν προκαλέσει έναν τέτοιο καταιγισμό ερμηνευτικής επινοητικότητας και αναλυτικής οξυδερκειας, όσο οι εκτεταμένες εκδηλώσεις διαμαρτυρίας του Δεκέμβρη. Τα αίτια που έχουν προταθεί για να εξηγήσουν την έκρηξη αυτή των νέων είναι πολλά, διαφορετικά, και συχνά αντιφατικά: πρωτίστως οικονομικά (η ανεργία των νέων, η υποαπασχόληση, οι νεοφιλελεύθερες οικονομικές πολιτικές, η γενική οικονομική αβεβαιότητα), πολιτικά (η ανθεκτική και ατιμώρητη διαφθορά, η μεταρρύθμιση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, οι πολλαπλές αποτυχίες του εκπαιδευτικού συστήματος, η σκλήρυνση του ημι-δυναστικού πολιτικού συστήματος), πολιτισμικά (μια διάχυτη νοοτροπία διαμαρτυρίας, ο αντικρατισμός, οι πολλαπλές αδυναμίες της «κοινωνίας των πολιτών»), ιδεολογικά (η ισχυρή παρουσία του αναρχισμού και του αριστερισμού, η τάση αμφισβήτησης των ηθικών θέσφατων). Καταλύτης της εξέγερσης υπήρξε η δολοφονία του δεκαπεντάχρονου Αλέξη Γρηγορόπουλου στις 6 Δεκέμβρι-

ου και η αυθόρμητη αντίδραση που προκλήθηκε τόσο από την εκτεταμένη αστυνομική βιαιότητα όσο και γενικότερα από την καταπίεση της εξουσίας.

Παρά, ωστόσο, την εκτεταμένη κάλυψη στα διεθνή και τα εγχώρια μέσα, πολλοί διανοούμενοι, δημοσιογράφοι και πολιτικοί ένιωσαν σοκαρισμένοι, αποσβολωμένοι, δύσπιστοι, ανίκανοι να κατανοήσουν τα γεγονότα. Όταν δημοσιογράφοι και πολιτικοί αρκούνται στην καταδίκη της «ωμής βίας» ή κατάπληκτοι αναγνωρίζουν την «αιφνίδια» αφύπνιση των μέχρι πρότινος απολιτικών εφήβων, παραδέχονται κατ' ουσίαν την ανεπάρκεια της πολιτικής τους φαντασίας. Τα γεγονότα δεν έθεσαν σε δοκιμασία μόνο την ικανότητα αντίδρασης της κοινωνίας και του κράτους στις πολλαπλές τους αποτυχίες: εξίσου δοκίμασαν την ερμηνευτική ικανότητα και την αναλυτική διορατικότητα των πολιτικών και κοινωνικών επιστημόνων.

Τα γεγονότα δεν μπορούν να ενταχθούν στα διαθέσιμα αναλυτικά σχήματα καθόσον στερούνται όλων εκείνων των σημείων που θα τα καθιστούσαν πολιτικώς ευανάγνωστα. Την εξέγερση δεν την καθοδήγησε καμία πολιτική οργάνωση ή άλλος φορέας, δεν την κινητοποίησε καμία ενιαία ιδεολογία, και, κυρίως, κανένα μείζον αίτημα δεν διατυπώθηκε που η κυβέρνηση θα μπορούσε να αποδεχτεί, να διαπραγματευτεί ή να απορρίψει. Αυτό ακριβώς εξόργισε τους σχολιαστές πάνω από όλα. Παρά την υπεραφθονία των ερμηνειών που πρότειναν οι σχολιαστές και την απέλπιδα προσπάθεια να αποσπαστεί μια ελάχιστη έστω εξήγηση από τους συμμετέχοντες, η απουσία μιας

«σαφούς» πολιτικής ατζέντας προκάλεσε μια αίσθηση αμηχανίας. Το ερώτημα «Τι θέλουν τα παιδιά;» διαπερνά τα κείμενα των σχολιαστών διακωμοδώντας το περίφημο φροϋδικό ευφυολόγημα «Τί θέλει η γυναίκα;». Και στις δυο περιπτώσεις η ακατανόησια χαρακτηρίζει τους ερωτώντες. Για τους ερμηνευτικούς μας ντεντέκτιβ, η εξέγερση δεν έχει «πολιτικό» νόημα, δεν ακολουθεί τη γραμμική χρονικότητα του πριν και του μετά. Σύμφωνα με την κοινωνική επιστήμη του συρμού, τα αποτελέσματα έχουν μια (αιτιώδη ή ερμηνευτική) συνάφεια με αίτια, η οποία επιτρέπει σε όσους έπονται των γεγονότων να τα κατανοήσουν με αναφορά στο πριν τους.

Το βασικό όμως χαρακτηριστικό των γεγονότων ήταν η αντίστασή τους στη γραμμική αιτιότητα. Η εξέγερση έμοιαζε να διέπεται από μια άρνηση, από ένα «φτάνει», ένα «ως εδώ και μη παρέκει», χωρίς καμία κατηγορική αναφορά. Αυτό ακριβώς είναι το καινοφανές της κατάστασης και αυτό κυρίως έφερε σε αμηχανία ή και εξόργισε τους σχολιαστές: μια αρνητικότητα που πεισματικά αρνείται την εκχώρηση νοήματος στους κυνηγούς της ερμηνευτικής καθαρότητας και αψηφά τους εραστές της πολιτικής βεβαιότητας. Την εξέγερση τη χαρακτηρίζει μια πεισματώδης αρνητικότητα, ένα –όπως θα έλεγε και ο *Bartleby* του Herman Melville– «θα προτιμούσα να μην». Πρόκειται μήπως για μια νέα τροπικότητα αντίστασης πρόσφορη στον παγκοσμιοποιημένο μας αστεακό χώρο, στην μεταπολιτική μας συνθήκη και την απαξίωση της δημοκρατίας;

Ο Κώστας Δουζίνας διδάσκει φιλοσοφία του δικαίου στο Birkbeck College του Πανεπιστημίου του Λονδίνου και διευθύνει το Birkbeck Institute for the Humanities.

Το παρόν κείμενο βασίστηκε σε εισήγηση που έγινε στο Διεθνές Συνέδριο που έλαβε χώρα στο Βυζαντικό και Χριστιανικό Μουσείο Αθηνών στις 19-20 Δεκεμβρίου 2008 με γενικό θέμα «Η διαπραγμάτευση του Ά-κτιστου: Χώρος και δημοκρατία».

Ο χώρος του άστεως, με τους κτιστούς και τους άκτιστους, τους αξιοπρεπείς και τους αναξιοπρεπείς του τόπου, τις εκκλησίες, τα γήπεδα ποδοσφαίρου και τα κακόφημα στέκια, πάντοτε εξέφραζε την ανισότητα των κοινωνικών σχέσεων και πάντοτε αποτελούσε πεδίο σύγκρουσης. Η νομιμότητα του άστεως περιλαμβάνει τον σχεδιασμό, τις αρχιτεκτονικές και κυκλοφοριακές ρυθμίσεις, τη δημόσια ψυχαγωγία, τους κανόνες που διέπουν τη διαμαρτυρία και την έκφραση, τους θεμιτούς και τους αθέμιτους τρόπους δημόσιας παρουσίας. Θέτει ένα πλέγμα κανονικότητας και αναγνωσιμότητας εκχωρώντας χώρους για νόμιμες δραστηριότητες και απαγορεύοντας άλλους, δομεί την κίνηση ανθρώπων και μηχανών στο χώρο, τακτοποιεί τα συναπαντήματα μεταξύ ξένων. «Ο δρόμος», όμως, έρχεται διαρκώς αντιμέτωπος με τη νομιμότητα του άστεως και την διαταράσσει: τα εμβληματικά παραδείγματα αφθονούν: από τα περιοδικά ξεσπάσματα ταραχών στα άστη της πρώιμης νεοτερικότητας μέχρι την Βασίλη, την Κομμούνα του Παρισιού, το βρετανικό μεταρρυθμιστικό κίνημα και τις σουφραζέτες, το αμερικανικό κίνημα πολιτικών δικαιωμάτων, τον Μάη του '68, το Πολυτεχνείο, τις εξεγέρσεις της Πράγας και της Βουδαπέστης. Οι μεγάλες δυνατότητες πολιτικής δράσης που προσφέρει ο χώρος του άστεως έχουν κατά καιρούς αλλάξει κοινωνικά συστήματα, νόμους και θεσμούς. Η εξέγερση του Δεκέμβρη εντάσσεται σε αυτή την μακρά σειρά δράσεων του δρόμου που εκδηλώνονται ανεξαρτήτως εποχής και τόπου. Ας μην ξεχνάμε ότι το δικαίωμα ψήφου, η γυναικεία ψήφος, οι βασικοί νόμοι για την προστασία της εργασίας και για την κατάργηση των διακρίσεων, όπως και πολλά άλλα κεκτημένα που σήμερα θεωρούνται αυτονόητα, ήταν αποτέλεσμα διαδηλώσεων, βίας και εξεγέρσεων. Η αφηρημένη καταδίκη των διαδηλώσεων για τον βίαιο χαρακτήρα τους συνδυάζει την υπεράσπιση της υπάρχουσας τάξης πραγμάτων με μια ορισμένη ιστορική αφέλεια. Ας εξετάσουμε πρώτα στις χωρικές και τις χρονικές πτυχές των αστακών κινητοποιήσεων.

Σύμφωνα με την *Πρακτική της Καθημερινής Ζωής* του Michel de Certeau η εν

άσσει αντίσταση παίρνει στρατηγικές και τακτικές μορφές: «η στρατηγική αναλαμβάνει έναν τόπο που μπορεί να οριστεί ως προσίδιος όσο και εύτακτος [*propre*]... Το «εύτακτον» εν προκειμένω είναι η επικράτηση του χώρου στον χρόνο. Η τακτική αντιθέτως, επειδή δεν έχει τον δικό της τόπο, εξαρτάται από τον χρόνο – παραμονεύει συνέχεια για ευκαιρίες που μπορεί να αδράξει «στο φτερό». Η στρατηγική καθιερώνει έναν νέο τόπο απέναντι σε ήδη υπάρχοντες στατικούς τόπους αυθεντίας ή απέναντι σε δομές εξουσίας. Η χωρική αυτή βάση διευκολύνει την αντίσταση τόσο στην χρονική παροντικότητα όσο και στην κυκλική νομιμότητα. Η τακτική, από την άλλη πλευρά, μετέρχεται τη χρονικότητα, τον «καιρό» ή την ευ-καιρία: με την επιτάχυνση και την εξάρθρωση του χρόνου διαταράσσεται ακριβώς το εύτακτον του τόπου και της δομής.

Με αυτούς τους όρους, τα γεγονότα του Δεκέμβρη είχαν την αναγνωρίσιμη, αλλά παροδική μορφή της αντίστασης του «δρόμου». Η αντίσταση αυτή καθιέρωσε τους δικούς της τόπους (το Πολυτεχνείο, τα Εξάρχεια, τη Νομική) απέναντι στη θεσμική παγιότητα του κοινοβουλίου, των υπουργείων ή της ΓΑΔΑ. Χρησιμοποίησε τον σχολικό, τον πανεπιστημιακό, τον εορταστικό χρόνο (το κάψιμο του χριστουγεννιάτικου δένδρου, η αναστάτωση της αγοράς) για να διαταράξει την ευταξία της κυκλικής χρονικότητας. Φανταστείτε το Westminster και το Whitehall, τον Λευκό Οίκο και το Κογκρέσο να πολιορκούνται κάθε μέρα για δυο εβδομάδες. Εδώ δεν είχαμε να κάνουμε με τη χρήση των δημόσιων χώρων για μια νόμιμη διαμαρτυρία, όπως αναγκάστηκαν να παραδεχθούν με κάποια δόση αμηχανίας οι φιλελεύθεροι σχολιαστές, οι οποίοι μετέτρεψαν ταχύτατα τη δυσφορία και την ακατανοησία τους σε καταδίκη της βίας.

Εκείνο που διαπερνά την πεισματώδη αυτή αρνητικότητα είναι μια συμπύκνωση αιτίων, στρατηγικών, τακτικών και δράσεων. Η πληθώρα των αιτίων που ισορροπούν γύρω από ένα Όχι, ο πολλαπλασιασμός των δράσεων (άλλες περισσότερο συμβατικές, άλλες περισσότερο καινοφανείς και ευφάνταστες), η κλιμάκωση της τακτικής – όλα αυτά δεί-

χνουν ότι δεν έχουμε να κάνουμε με μια εφήμερη έκρηξη. Καθώς ξεδιπλώνονταν τα γεγονότα η εξέγερση απέκτησε τη δική της δυναμική απορροφώντας όλο και μεγαλύτερα πλήθη, σαν χιονοστιβάδα που απέτρεπε κάθε απόπειρα επαναφοράς της ηρεμίας και της ειρήνης. Εκείνη την στιγμή έγινε σαφές ότι καμία απαρίθμηση των πιθανών αιτίων δεν μπορούσε να οδηγήσει στην κατανόηση των γεγονότων, ότι το πριν και το μετά συμφύρονταν αδιακρίτως, ότι τα αίτια, τα αποτελέσματα και οι δράσεις αλληλοδιαπλέκονταν σε ένα κουβάρι, ένα κομβικό σημείο, που δεν μπορεί να ξετυλιχτεί. Όπως η εμφάνισή τους ήταν αδύνατο να προβλεφθεί, έτσι και οι μακροχρόνιες συνέπειές τους παραμένουν άδηλες.

Κατ' αυτόν τον τρόπο η εξέγερση μετατρέπεται σε ένα *συμβάν* με την τεχνική έννοια που ο όρος έχει στην μετα-χαϊντεγκεριανή πολιτική φιλοσοφία, ιδίως τη φιλοσοφία Alain Badiou. Το *συμβάν* είναι μια τροπικότητα της πολιτικής δράσης που δεν συγκαταλέγεται μεταξύ των θετικών στοιχείων της κατάστασης από την οποία προέκυψε και δεν είναι αναγώγιμη στο άθροισμα των παραγόντων που την κατέστησαν δυνατή. Κάθε κατάσταση απαρτίζεται από μίαν άπειρη ακολουθία στοιχείων. Ο ελληνικός κοινωνικοπολιτικός σχηματισμός περιλαμβάνει σήμερα πολλούς τύπους ανθρώπων με διαφορετικά ήθη και έθιμα, με διαφορετικές πεποιθήσεις και ιδεολογίες, με διαφορετικές προτιμήσεις και αντιπάθειες: ομόφυλους και ετερόφυλους, ολυμπιακούς και παναθηναϊκούς, λάτρεις του ρεμπέτικου ή της μουσικής πανκ. Μέσα όμως σε αυτήν την απειρία των διαφορών υπάρχει και ένας άδειος τόπος, ένα κενό, το οποίο, μολονότι παραμένει αόρατο στις δεσποζουσες δυνάμεις, στηρίζει τη σταθερότητα της ολότητας. Το κενό αυτό βρίσκεται κοντά στους πιο ανώνυμους και ευάλωτους της κατάστασης. Τα γεγονότα του Δεκέμβρη διατάραξαν την παγιότητα των αναγνωρισμένων διαφορών αναδεικνύοντας επιτελεστικά το κενό της κοινωνικο-πολιτικής κατάστασης: ήρθε στο προσκήνιο ό,τι ακριβώς ήταν (υπό τους ισχύοντες κανόνες και διαδικασίες) αόρατο, άφατο και ακατανόμαστο, παρ' ότι συντηρούσε τη συνοχή του όλου. Γι' αυτόν ακριβώς τον

λόγο η κατανόηση της εξέγερσης αποδείχθηκε δύσκολη και οι αναστατωμένοι σχολιαστές δεν «έλαβαν το μήνυμα» κατά το κοινώς λεγόμενο. Μετέτρεψε τα γεγονότα από μια συνήθη διαμαρτυρία φοιτητών ή εργατών σε κάτι το νέο που διατηρεί τα χαρακτηριστικά της αστακής αντίστασης και πολιτικής την ίδια στιγμή που τις υπερβαίνει αλλάζοντας ριζικά την κατάσταση.

Στο σημείο αυτό θα μπορούσαμε να περιπλέξουμε κατά τι την έως τώρα ανάλυση: σύμφωνα με τις επιταγές της πιο προωθημένης σύγχρονης πολιτικής φιλοσοφίας (Rancière, Mouffe, Žižek), η πολιτική της ύστερης νεωτερικότητας αποδέχεται τη γενική κοινωνική ισορροπία (την κατά Βαδίου συνθήκη της κατάστασης) και προσβλέπει σε περιορισμένες (ανα-)διανομές ωφελειών, ανταμοιβών και θέσεων. Η μεταπολιτική ή μεταδημοκρατική αυτή συνθήκη εκδηλώνεται τόσο στην οικονομία όσο και στο πεδίο της πολιτικής διαβούλευσης. Στην πρώτη περίπτωση, άτομα, ομάδες και κόμματα αντιμετωπίζονται ως ορθολογικοί προαγωγοί συμφερόντων και η πολιτική μετατρέπεται σε δραστηριότητα που διέπεται από τη λογική της αγοράς. Η κοινοβουλευτική συζήτηση για τον προϋπολογισμό είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του αλισβερισμού των αναγνωρισμένων συμφερόντων. Στο διαβουλευτικό μοντέλο η πολιτική οργανώνεται σύμφωνα με στρατηγικές επιχειρήματος που εφαρμόζουν την επικοινωνιακή ηθική. Σε αυτήν την χαμπερμασιανή ιδανική ονειρική κατάσταση η πολιτική είναι κατά κύριο λόγο το πεδίο όπου μπορεί να επιτευχθεί μια ορθολογική συναίνεση για τα δημόσια αγαθά.

Εννοούμενη είτε ως νεοφιλελεύθερη αγορά είτε ως κόσμιο ντιμπέιτ [*town-hall debate*], η πολιτική αναγγέλλει το τέλος των συγκρούσεων την ίδια στιγμή που αποκλείει τη δυνατότητα εμφάνισής τους. Οι πρόσφατες προτάσεις για μια συγκυβέρνηση ΠΑΣΟΚ-ΝΔ ή για τον διορισμό «ουδέτερων» τεχνοκρατών κοινής αποδοχής σε κρίσιμους υπουργικούς θώκους είναι εύγλωττα δείγματα αυτής της μη συγκρουσιακής προσέγγισης της πολιτικής. Η υποκατάσταση της σύγκρουσης από την συνεργασία εκσυγχρονιστών γραφειοκρατών και φιλελεύθερων μεταρρυθμιστών μετατρέπεται το

κράτος σε «μπράβο» της αγοράς στο εσωτερικό (όπως προκύπτει από την αυστηρότητα της νομοθεσίας για τη δημόσια τάξη), ενώ στο διεθνές επίπεδο το μετατρέπει σε καλοπροαίρετο υποτίθεται όργανο διάδοσης του ανθρωπισμού (όπως είδαμε στους πρόσφατους ανθρωπιστικούς πόλεμους). Η σύγκρουση, όμως, δεν εξαφανίζεται. Η επιβολή των εισαγόμενων και ετοιμοπαράδοτων συνταγών του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού οξύνει αν μή τι άλλο τις ανισότητες και πυροδοτεί τη σύγκρουση.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να εισαγάγουμε τη σημαντική διάκριση μεταξύ της καθημερινής πολιτικής και του πολιτικού. Στο βαθμό που η μεταπολιτική μετεωρίζεται μεταξύ της «ελεύθερης για όλους» αγοράς και των ηθικολογικών διαβουλεύσεων, (εκείνο που μαζί με τους Nancy, Lacoue-Labarthe και Mouffe ονομάζουμε) το πολιτικό, ως έκφραση και άρθρωση του αναπόδραστου της κοινωνικής σύγκρουσης, είναι αυτός καθαυτός ο ορίζοντας εντός του οποίου ασκείται η καθημερινή πολιτική. Με αυτή την έννοια, το πολιτικό ενεργοποιεί την απουσία κάθε κοινού νοηματικού και αξιακού θεμελίου και γίνεται η θεσμιζούσα λειτουργία της κοινωνίας. Όταν, ωστόσο, η κοινωνική σύγκρουση δεν μπορεί να εκφραστεί πολιτικά και αποκλείεται από τη συμβολική τάξη, τότε επιστρέφει στο πραγματικό ως ριζικό κακό και εγκληματικότητα, ως ξеноφοβία και φονταμενταλισμός, ως τρομοκρατία και έλλειψη ανοχής απέναντι στο διαφορετικό: είτε πάλι ως αντιδρώσα βία –η θυμική απάντηση όσων παραμένουν αόρατοι για την παρούσα κατάσταση, στο κενό που τους περικλείει.

Στην περίπτωση των πρόσφατων γεγονότων, ο ανταγωνισμός προκύπτει από την ένταση μεταξύ του δομημένου κοινωνικού σώματος και της πολιτικής του αναπαράστασης, όπου κάθε ομάδα έχει τον ρόλο, τη θέση και τη λειτουργία της, και εκείνου που ο Jacques Rancière αποκαλεί «το μέρος όσων δεν έχουν μερίδιο» [*the part of no part*]: ομάδες, αιτήματα και συμφέροντα που αποκλείονται ριζικά από την υπάρχουσα κοινωνικοπολιτική τάξη. Είναι πολλοί εκείνοι που βρίσκονται σε αδυναμία να διατυπώσουν τα ζωτικά τους αιτήματα στη γλώσσα ενός πολιτικού προβλήματος.

Σε πείσμα της υπερπληθώρας των αιτίων, της αφθονίας των (ανεπαρκών) νοημάτων και του ερμηνευτικού πάρτυ των σχολιαστών, κανένα συμβατικό πολιτικό νόημα δεν μπορεί να εξαχθεί από αυτό το επιτελεστικά ενεργοποιημένο κενό, ούτε να του επιβληθεί.

Με αυτή την έννοια, η εξέγερση ως *συμβάν* είναι η επιτέλεση αυτού καθαυτού του πολιτικού. Είναι μια αναλλοίωτη έκφραση της πολιτικής δράσης [*agency*] στον βαθμό μηδέν της. Αυτό μετατρέπεται την εξέγερση σε μια «φατική» [*rhetic*] έκφραση, σύμφωνα με τον ορισμό του Roman Jakobson. Δεν λέει «θέλω αυτό ή εκείνο», αλλά «εδώ είμαι», «σε αυτό εναντιώνομαι». Όχι «διεκδικώ το τάδε ή το δείνα δικαίωμα», αλλά διεκδικώ «το δικαίωμα να έχω δικαιώματα». Αόρατοι, έξω από την καθιερωμένη σημασία του υπάρχοντος, του ομιλούντος και του αποδεκτού, οι ενοικούντες το κενό οφείλουν να επιτελέσουν την ύπαρξή τους. Εμείς, οι τιποτένιοι, φαίνεται να λένε –οι μαθητές, οι φοιτητές, οι άνεργοι και οι μη απασχολήσιμοι, η γενιά των εξακοσίων ευρώ– είμαστε τα πάντα. Εμείς οι απολιτικοί, οι χωρίς φωνή, τα αδιάφορα μηδενικά είμαστε το μοναδικό καθόλου απέναντι σε εκείνους που πάντοτε ερμήνευαν τα δικά τους μερικά συμφέροντα ως καθολικά.

Ο πρόεδρος της ΕΡΤ πλησίασε πολύ την αλήθεια, *malgre lui*, όταν αποκάλυψε την ομάδα που ανήρτησε πάνω διαμαρτυρίας κατά την μετάδοση δελτίου ειδήσεων «άτακτο όχλο» ή άτομα «χωρίς κοινωνική ταυτότητα». Όταν οι άτακτοι γίνονται ορατοί (και οι τηλεοπτικές ειδήσεις έχουν τεράστια συμβολική σημασία) έρχεται στο προσκήνιο η καθαυτό πολιτική. Όταν ένα αποκλεισμένο μέρος απαιτεί να ενταχθεί και είναι αναγκασμένο για να το πετύχει να αλλάξει τους ίδιους τους όρους της ένταξης, τότε συγκροτείται ένα νέο πολιτικό υποκείμενο, πέραν των ιεραρχικών και ορατών ομάδων. «Δημιουργείται μια διαίρεση στον 'κοινό νοῦ' αναφορικά με το τι είναι δεδομένο, αναφορικά με το πλαίσιο εντός του οποίου βλέπουμε κάτι ως δεδομένο» (Rancière).

Ο πρόεδρος της ΕΡΤ μου θύμισε επίσης τους αμερικανούς γερουσιαστές που καταψήφισαν το πρώτο οικονομικό πακέτο των Bush και Paulson για τη

σωτηρία των κλονισμένων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων επειδή θεώρησαν πως επρόκειτο για κομμουνιστική συνωμοσία. Παρεμφερής είναι και η νοοτροπία των περισσότερων ημεδαπών πολιτικών και σχολιαστών. Η ιδεολογία κάνει καλά τη δουλειά της όταν μετατρέπει τα αξιώματά της στον φυσικό και δεδομένο τρόπο κατανόησης και βίωσης του κόσμου. Σε καιρούς κρίσης, τα αξιώματα αυτού του τύπου («τα παιδιά είναι απολίτικα», «η αγορά είναι ο καλύτερος μηχανισμός οργάνωσης των δημόσιων αγαθών», «ο νόμος είναι ένας ουδέτερος προστάτης υπεράνω της πολιτικής») αποφυσικοποιούνται και αποκαλύπτονται ως καθαρή ιδεολογία, ως ασύστολα ψεύδη που πλασάρονται για αλήθειες. Η ρωγμή αυτή σε ό,τι εθεωρείτο ως η φυσική τάξη πραγμάτων και λειτουργούσε ως βασικό έρεισμα της ταυτότητας βιώνεται συναισθηματικά σαν μια μεγάλη απώλεια. Ιδού γιατί τόσοι πολλοί, είτε τοποθετήθηκαν απέναντι στα γεγονότα του Δεκέμβρη θετικά είτε αρνητικά, τα έζησαν νιώθοντας μιαν εντονότατη ψυχική εξάντληση.

Πριν από το *συμβάν* η πολιτική αλλαγή είναι ζήτημα αστυνόμευσης και συναίνεσης. Μετά τη ρωγμή η πολιτική επιστρέφει σε μια κάποια ομαλότητα. Ωστόσο, το πεδίο της θα έχει αλλάξει μέσα από την εμφάνιση μιας νέας υποκειμενικότητας και την εκ νέου διευθέτηση των κανόνων της πολιτικής ορατότητας. Κατά τον Badiou, το *συμβάν* είναι εφήμερο και φευγαλέο· αυτός καθαυτός ο προορισμός του είναι να εξαφανιστεί. «Το *συμβάν*, εξαφανιζόμενο, θα καταγραφεί μόνο υπό τη μορφή ενός γλωσσικού ίχνους, το οποίο αποκαλώ 'το όνομα' του συμβάντος, και θα συμπληρώσει την κατάσταση με ένα σχεδόν τίποτε.» Η εξέγερση μπορεί να αναγνωρισθεί ως *συμβάν* μόνον εάν ο κόσμος, μια μερίδα του κόσμου, παραμείνει πιστή σ' αυτό το «σχεδόν τίποτε» της επιτέλεσης του κενού. Αυτό είναι ένα στοίχημα για όλους μας. Το εάν η εξέγερση θα μετατραπεί σε *συμβάν* ή θα παραμείνει απλώς εξέγερση (όσο σημαντική και αν είναι αφ' εαυτής) εξαρτάται από αυτούς που μετά την εξαφάνισή της θα της δώσουν όνομα («τα νέα δεκεμβριανά») και θα παραμείνουν πιστοί

στην ιδέα να ξαναγραφούν οι κανόνες της πολιτικής ορατότητας.

Όσον αφορά τους απογοητευμένους θιασώτες του φιλελευθερισμού, ας τους θυμίσουμε κάποιες αξιεκτίμητες στιγμές της παράδοσής τους: Εάν όντως το χαρακτηριστικό γνώρισμα της δημοκρατίας είναι η εξαφάνιση κάθε βεβαιότητας ως προς τα θεμέλια της κοινωνικής ζωής, ελλείψει θεμελίων το νόημα και η ενότητα του κοινωνικού συγκροτείται ως αντικείμενο της διαπραγμάτευσης και της διαμάχης σε φυσικούς και μεταφορικούς δημόσιους χώρους. Ο χώρος του άστεως είναι προϊόν σύγκρουσης, πρόκειται για τον χώρο μιας δημοκρατίας που αναγνωρίζει τη σύγκρουση ως συστατικό της φύσης της· αντί να επιχειρεί να την καταστείλει ή να την περιθωριοποιήσει, αντλεί απ' αυτήν τη μεγαλύτερη της δύναμη. Με αυτή την έννοια, η πόλη ίσως να αντικαθιστά το έθνος κράτος ως το προπύργιο νέων μορφών πολιτικής και υποκειμενικότητας.

Μετάφραση από τα αγγλικά:
Γιώργος Γιαννακόπουλος

ΑΠΕΤΑΞΑΜΗΝ: ΠΑΡΑΒΟΛΗ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΑ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟΝ ΔΕΚΕΜΒΡΗ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Το κείμενο που ακολουθεί ούτε «καταδικάζει», ούτε «επιδοκιμάζει» τα φαινόμενα βίας που έλαβαν χώρα στην Ελλάδα μετά τη δολοφονία του μαθητή. Και αυτό, όχι επειδή δεν έχω (συν)αίσθηση ή γνώμη περί του τι είναι καταδικαστέο αλλά επειδή θεωρώ ότι η κατεύθυνση της όλης συζήτησης προς αυτό το ερώτημα είναι εντελώς άστοχη.

Η επιχειρούμενη εκμείευση της πολιτειακής νομιμοφροσύνης με δηλώσεις καταδίκης της βίας και υλικών καταστροφών μετά τα γεγονότα του Δεκεμβρίου

Ο Δημήτρης Χριστόπουλος διδάσκει στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου.

είναι δείγμα εκφυλισμού του πολιτικού λόγου. Ο εκφυλισμός αυτός είναι ωστόσο, προϊόν μιας σαφούς ιδεολογικής και πολιτικής στράτευσης, αντίστοιχης με αυτή που επιχειρήσε ο αμερικάνος πρόεδρος μετά την 11η Σεπτεμβρίου: «with us, or against us». Από τότε, πολλοί άνθρωποι στον κόσμο επεξεργάζονται μια πιο σύνθετη στρατηγική που το παραπάνω δίλημμα θέλει να περιθωριοποιήσει, αλλά δεν καταφέρνει. Νομίζω ότι ένα κρίσιμο ζητούμενο των κριτικών ιδεολογικών ζυμώσεων που λαμβάνουν χώρα στην Ελλάδα μετά τον Δεκέμβρη είναι αυτή η «πιο σύνθετη στρατηγική» που αναζητά πολιτικό διέξοδο ανάμεσα στον κρατικό απολογητισμό και το μπάχαλο.

Σύμφωνα με μια μάλλον ξεπερασμένη, πλην όμως διαδεδομένη –κυρίως παλιότερα– παιδαγωγική πρακτική στα δημοτικά σχολεία, όταν ο μαθητής δεν είναι φρόνιμος ο δάσκαλος τον βάζει να επαναλάβει πολλές φορές γραπτώς «Δεν θα ξανακάνω φασαρία» ή κάτι συναφές με το αμάρτημά του. Οι παλιομοδίτες δάσκαλοι φρονούσαν πως έτσι είχαν βρει τον τρόπο προκειμένου να λύσουν το πρόβλημα των άτακτων μαθητών. Ωστόσο, δεν χρειάζεται και καμιά μεγάλη διαύγεια να διακρίνει κανείς πως με αυτή την 'παιδαγωγική' μέθοδο, λίγα πράγματα κατάφερναν οι δάσκαλοί μας. Μας φαίνεται βέβαιο σήμερα ότι η παραπάνω μέθοδος είναι απρόσφορη και γι'αυτό ολοένα και λιγότεροι